

Glasilo slovenskega katoliškega dijaštva.

Tretji letnik.

1897.

III. zvezek.

V areni.

Čase ubegle moj duh se zamika,
V grozne prizore drhteče strmim;
S sliko menja krvava se slika:
Vidu odkriva paganski se Rim.

Amfiteater stoji veličastno,
Sedeži v njem do néba kipé;
Ljudstvo zbesnelo tod gnéte se hlastno,
V strasti do krvi mu lica žaré.

Danes za Rim prelep je užitek,
Vreden, da gleda vesoljni ga svet:
Zrli jednacij niso še bitek,
Saj kristijan bo umiral neštét.

Doli v areni, sred levov rjovečih,
Truma zaveznikov Krista kleči.
Sredi med množico Rimcev slovečih
Nežnih otrok se obleka beli.

Tukaj so zórne patricijske hčere,
Druži jih s sužnjami zadnji objem.
Rádostno vsled Nazarena vere
Mlado življenje darijo zverem.

Tiho. Poneha na sedežih vpitje,
Strast le gledalcem gori v očeh.
Po mučnikih mir tajen razlit je,
Ko kleče na peščenih tleh.

Plavajo jasni v nebó jim pogledi,
Pesem čarobna iz grl jim kipi;
Starček-duhovnik bodri jih v sredi,
Hvalnico poje — krasnó se glasi:

„Slava Ti, slava, mogočni naš Kriste!
Tu Ti darujemo žitje in kri.
Sprejmi v Svoj dom darove nas čiste,
Slavo Ti peli tam bomo vse dni!“ —

Čuje to Rim, glasov ne umeje,
Ki zemljó nové in krepé;
Ne, pohotno Rim se jim smeje,
Tuja je moč blagovesti mu té.

Zdajci nastop. Zveri izpuste se.
Krik grozovit, da srce trepetá,
Da vsled rjojenja zemlja se trese,
Sam imperator ljubkó se smehljá.

Prizor izgini! Sramota ne zgíne:
Večna ostane vam Rimci nečast,
Da morili kdaj rodne ste sine,
Kri kristijanska bilà je vam slast!

Časi beže. Kje so carji oholi?
Kje to zdivjano ljudstvo je zdaj? —
Ti pa, ki tu prestali so boli,
V slavi nebeški živé vekomaj.

Fr. Kralj.

Zadnja čarovnica.

Povest iz leta 1701. — Spisal A. Zdenčan.

Tretje poglavje.

Da bodo cenjeni čitatelji umeli sovraštvo Gregorca do Marine Šušarkove, moram povzeti nekaj let nazaj.

Bilo je pred kakimi devetimi leti.

V Ribnici se je vršila razprodaja po umrlem Jakobu Križnarju. Umrli ni zapustil nič živih potomcev: posestva in blaga je pa imel veliko. Njegova lepa hiša s prodajalnico in z obširno kmetijo je bila torej na prodaj. Dražba je šla jako počasi. Domačine je sicer mikala lepo urejena kmetija, a časi so bili slabi; denarja je primanjkovalo povsod. Tujcev pa ni bilo. Pač! Kupčije se je živalno udeleževal mlad mož, kateremu pač ni preteklo dolgo časa, odkar je vzel slovo od mladosti. Lep je bil na prvi pogled. Njegova postava ni bila nepriključna. Črne oči so prijazno in živo gledale izpod visokega čela in prve brke so senčile njegov zagoreli obraz. Tržani so zvedavo upirali vanj oči, a nihče ni vedel, odkod in kdo je. Stari Martin Mišnik, ki je pol sveta prehodil, kakor se je bahal, je trdil, da bo to kak Dalmatinec, ali vsaj Hrvat. Poslednje bi tudi znalo gotovejše biti, ker neznanec ni nosil dalmatinske narodne noše, ampak je bil napol kranjsko, napol hrvaško oblečen. Jezilo pa je Ribničane, da toliko obeta in jim s tem draži posestvo.

S tujcem se domači kupci nikakor niso mogli kosati in tako je posestvo kmalu postalo njegovo.

Posestvo je dal prepisati na ime Mikula Gregorec. Ljudje, ki niso usiljenca radi videli, spremenili so njegovo ime v toliko, da so ga navadno poslej Grega Erko imenovali. Sicer pa o njegovi preteklosti nihče ni nič izvedel. Odprl je prodajalnico, kakor je bila prej; bil je silno prijazen z ljudmi, a o svoji preteklosti, o svoji domovini ni nikdar z nikomur govoril. Ribničani so pa zvedavi in bi bili radi do dna prišli temu tujcu. Že to se jim je sumljivo zdelo, odkodi dobi toliko denarja: vsi so videli, da je v gotovini odštel za hišo 1000 gl., kar se je vsem čudno zdelo, ker denar je bil takrat redek; in še delal se je tako, kakor bi to ne bili zadnji denarji, katere je dal. To, njegova molčečnost o sebi in pa njegova mlačnost v verskih rečeh mu ni pridobila dobrega glasu pri vernih Ribničanih. Stare ženice, ki so se bahale s svojo skušnjo, so naravnost rekle, da mora biti tujec s hudičem v zvezi. To je bilo tem verjetnejše, ker so bili takrat čarovniški pojavi vsakdanji. Radi bi se ga ogibali ljudje,

a imel je prodajalnico, dobro in ceno blago, zato so si mislili: „Naj bo hudič ali človek, da nas le pri miru pusti“.

In res, pri miru je pustil vse ljudi; ni se brigal, kaj sodijo o njem. A vsi ljudje niso bili tako ozkostrčni nasproti tujcu. Posebno dekleta trška so rada pogledala za tujim prodajalcem, kadar je šel mimo njih oken. Tudi v prodajalnico ni bilo treba nobene siliti, kadar so kaj doma potrebovali. Marsikatera si je skrivaj želela vkljub njegovi razvpiti zvezi s hudičem, da bi ga kedaj dobila za moža. Petičnost, lepa vnanjost, to so seveda vabila za dekleta, ki komaj čakajo, kedaj bodo same svoje.

Gregorec pa ni kazal posebne ljubezni do nobene, razen do Marine Česnove.

Pri Česnu se je reklo hiši na koncu trga, kjer je gospodaril Mihael Gnidica. Imel je hčer Marino, ki je slovela daleč okrog kot lepa, a tudi pridna deklica. Marsikak mladenič bi bil srečen, da bi ga hotela, a noben ni mogel te obljube od nje dobiti. Takoj v začetku, ko se je priselil novi trgovec v Ribnico, začel je svoje oči pozorno obračati na Marino. A Marina se ga je skrbno izogibala. Njo ni premotila samo telesna lepota, ampak želela je pri svojem ženinu tudi duševne lepote, kar pa je posebno pri Gregorecu pogrešala. Skoro nikdar ni šel v cerkev in ljudje so govorili, da ni naše vere, ampak tiste Martinove, ki je na Nemškem. Zato je bila odločno proti njemu.

Pa strastni mladenič ni odjenjal. Zaklel se je, da jo mora dobiti, naj se mu kdorkoli upira. Povedala mu je tudi nekoč, zakaj ga ne mara, zato, ker nima nobene vere in ker je tujec.

Da je bilo Gregorecu zaresno za deklico, pokazal je takoj s tem, ker je odslej hodil vsako nedeljo v cerkev. Pa v cerkvi ni molil, ampak oziral se je vedno v tisto stran, kjer je, v pobožno molitev zatopljena, klečala Česnova Marina. Naj se ga je ogibala, kolikor se je hotela, vse zaman. Hodil in nadlegoval jo je neprestano. Ponujal je veliko denarja očetu, da bi pregovoril hčer, a pošteni oče je odločno to sramotno kupčijo odbil.

Ker se ga oče Česen in hči nista mogla odkrižati, sklenil je oče svojo hčer dati prvemu domačinu, ki se bo oglasil. Bil je to sosedov sin Janez Šušarek, ki je bil priljubljen trški črevljar. Oče Česen mu je hčer obljubil in jeli so se pripravljati za svatbo.

Ko je o tem čul Gregorec, je kar besnel. Preprečiti je hotel ženitnino na vsak način. Grozil je ženinu, včasih ga podkupoval, pa to ni nič pomagalo. Dan za dnem je tekel naprej, in čimdalje bolj se je bližala svatba pri Česnovih in pri Šušarkovih.

Pa še nekdo drugi je bil nezadovoljen s to svatbo. Toje bila Marjeta Govšetova, sestra našega znanca, birača Martinka. Ta je za gotovo pričakovala, da bo Šušarkovega Janeza ona dobila in nobena druga. Seve, ta stvar bi ne bila napačna. Marjeta je sama ostala z bratom na svetu; imela je samo malo leseno hišico, pa še to zadolženo. Delala ni rada, ampak najraje bi bila tako živela kakor tica pod nebom in lilija na polji. Dobro bi bilo, da bi Janez zanjo delal, kajti rokodelstvo je gotov denar, vsaj v tistih časih je bilo še tako.

Janeza Šušarkovega je res v začetku nekoliko motila njena lepota; a njegov ujec, ki je bil takrat v Lašičah za duhovnika, namreč gospod Mihael Lamut, bil je odločno zoper Marjeto, ker jo je poznal, da ni prida. Duhovniki so imeli veliko veljavo med našim ljudstvom, in duhovnik-ujec je še posebno vplival na svojega stričnika.

To je zvedela Marjeta in v hudi jezi je zmerjala očitno duhovnika, da je čarovnik, goljuf in s hudičem v zvezi. Le škoda, da ji to ni le nič koristilo, marveč še škodilo. Zaprta je bila, ker je duhovnika očitno zmerjala in dolžila čarovništva. Zaradi tega je bila silno razdražena na Marino, češ, da je preslepila s svojo lepoto Janeza, jezna je bila na duhovnika Lamuta, češ, da je on kriv, da jo je Šušarkov pustil in da je bila zaprta.

Skupno sovraštvo rado družijo ljudi. Tako je združila tudi Gregorca in Marjeto.

Marina in Janez se pa nista nič menila za vse sovražne naklepe svojih nasprotnikov. Pred pustom ju je poročil in na veke združil ujec ženinov, gospod Mihael Lamut.

Gregorca ni bilo tisti dan doma. Odšel je zarana v gozd. Zdaj je mislil iti v cerkev in iztrgati srečnemu Janezu njegovo nevesto, zdaj si je spet mislil življenje končati, a imel je premalo poguma za to grešno dejanje. Slednjič mu je prišlo na um maščevanje. Da, maščevati se hoče kruto, in naj njega samega stane življenje. Novoporočena dvojica se ni brigala za vse te spletke, in srečno jima je potekalo življenje. V lepi zakonski zvezi so jima hitela leta. Bog je blagoslovil njuni zakon: dobila sta šest cvetočih otrok.

Devet let je poteklo za tem. Sovraštvo Gregorca do svoje „nezveste“, kakor jo je imenoval, in Marjete do Marine in duhovnika Lamuta, ki je prišel za beneficijata k Novi Štifti, ni nič ginilo, ampak rastlo.

Iz tega si bodo cenjeni čitatelji lahko razložili početje Gregorca in Marjete v pretekli noči. Gregorec sam je bil zaradi svojega brezverskega življenja obdolžen kot čarovnik. Tu se mu je prilika ponudila, da se bo

maščeval nad svojo sovražnico, ker je zaničevala in prezirala njegovo ljubezen. Sam ne bom gorel na grmadi, mislil si je. Ako poginem, naj tudi pogine tista, katero jedino sem ljubil, a ona mi ni vračala ljubezni, ni me hotela osrečiti. Da se je pri tem tudi Marjeta maščevala, smo videli v prejšnjem poglavju.

(Dalje prihodnjič.)

Pisma prijatelju visokošolcu.

II.

Predragi!

Bil sem nekdam pri zborovanju, pri katerem se je oglasil tudi akademik. „V imenu slovenskega akademičnega dijaštva“ je imel dolg govor, v katerem sem spoznal jedno samo misel: „Inteligencije nam treba! Izobraženost, omiko razširimo, zlasti pa glejmo, da bomo šteli mnogo izobražencev!“

V zadnjem pismu sem pokazal, da se loči intelektualno gibanje najnovejše dobe v dve glavni struji, kateri si gresta naravnost nasproti. Valovi teh dveh tokov se boré med sabo; oni, ki bodo prevladali, dali bodo v dvajsetem stoletju duševnemu gibanju smer. Tu nam torej ne zadostuje geslo: „Mi hočemo omike, izobrazbe!“ To geslo je brez smisla, če ne določimo natančneje te omike: „Mi hočemo krščansko omiko!“ ali pa: „Mi hočemo protikrščansko omiko!“ Liberalizem slepi sedaj ljudi s svojo vodeno splošnostjo. Prazne besede: napredek, svoboda itd. zakrivajo navadno pomanjkanje idej in zadrego piščevo, ako se za njimi ne skrivajo sebični nameni. Socijalna demokracija zahteva popolni prevrat družbe; izruvati hoče ne le krščanstvo, ampak tudi sadove njegovega socijalnega delovanja in sezidati družbo brez vere in avtoritete na čisto materialističnem temelju. Krščanski socijalizem pa hoče odstraniti iz družbe zakonitim, mirnim potom nerednosti, ki sedaj družbo tirajo prepadu nasproti, odkar je liberalizem v veri, nujno združen z znanstvenim, moralnim in gospodarskim liberalizmom, srca ljudij zastrupil, razdril plodonosne, osrečujoče socijalne ustanove krščanske družbe in v javno življenje uvedel socijalno pogubne, siromake uničujoče nazore, podjetja in postave.

Iz tega pač lahko spoznaš, zakaj je liberalizem v najnovejši dobi poražen, in nastopata namesto njega dva skrajna, krepka toka: praktično krščanstvo in praktično brezverstvo.

V ta dva tabora se mora nujno ločiti tudi slovensko dijaštvo. Med njim bodo vedno bolj ginili oni, ki podpirajo umirajoči liberalizem. Pač pa se velik del slovenskih akademikov nagiba vedno odločneje k socijalni demokraciji v veliko začudenje liberalnih velmož, ki so mislili, da „omika“ le z lučjo liberalizma preganja versko temo.

Da se mladina vedno udaja onim tokom, ki nastopajo v hrupni opoziciji proti mirni vsakdanjosti, to je jasno. A da se toliko po izobrazbi in po dostojanstvu blepečih dijakov vrže med proletarijsko gibanje in z mrzlično poželjivostjo dela na razburjanje množic in na krvavi prevrat — to je nekaj novega, zlasti, če pomislimo, kako cinično zaničevanje npravnih zakonov, kako besno sovrašтво do cerkve in do države se kaže v njih spisih.

Odkod pa zajemajo ti mladeniči svoje nazore?

Socijalizem se v toliko odlikuje pred liberalizmom, da se dá znanstveno zagovarjati in se sme ponašati s strogo logiko. Marx, ki je dal znanstveni temelj internacionali, je podoben v svojih zaključkih Spinozi: če se mu priznajo materijalistični nazoni o človeku in o delu, katere v obliki matematičnih dedukcij razvija v prvem zvezku svoje knjige „Das Kapital“, moramo nujno priznati tudi njegove zaključke za socijalni ali bolje: bestijalni razvoj človeštva.

A zelo bi se motil, kdor bi mislil, da to navdušenje za prevratne ideje izvira pri tem mladem naraščaju iz znanstvenega prepričanja. Premišljuj spise naših visokošolcev po raznih listih in čitaj njih izjave, in spoznal boš, da imamo tu opraviti s čisto drugim sovražnikom, nego z znanstvenim nasprotnikom.

Poglej novega visokošolca, nadepolnega mladeniča: Ravno je zvršil maturo. S kakimi nazori stopi v svet?

Srednješolska vzgoja načeloma izključuje izobrazbo za javno življenje. Najvažnejša so metafizična vprašanja. Ta so izključena iz šole. Razen logike in izkustvenega dušeslovja, torej ravno onih modroslovnih tvarin, ki imajo najmanj važnosti za načelno razumsko izobrazbo, je modroslovje zanemarjeno. Bere se le še kak kratek Platonov dialog. O etiki skoro ni sledu. Etična načela naj si zajema dijak iz klasikov! Kolika nesmisel! Naj si vzame Goetheja za vzgled čistosti, Salusta za vzgled poštenosti, Katonov samoumor za vzgled junaške smrti, Lessinga za vzgled vernosti, — kdo mu brani? Vse, kar je klasično, je izborno, kritikuje se k večjemu jezik, npravna vsebina se sprejema brez kritike. Klopstockova Messiada in Lessingov Nathan, Ciceronovi spisi o dolžnostih in Wielandova lascivnost, plemeniti idealizem Platonov in hedonizem Goethejev, krščansko pesništvo srednjega veka in prosvetljeno brezverstvo nove dobe — to se vse brez

kritike, brez načelnih sodbâ bere in uči. Kako naj tu dobi dijak kako načelo? Popolnoma top bi moral biti, ako ne bi spoznal, da se od njega zahtevajo čisto nasprotni stvari. Danes naj misli stojično, kakor Ciceron, jutri naj bo dobrovoljček, kakor Horacij, pojutrašnjim se naslaja z Wertherjevo zastrupljeno mehkužnostjo; sedaj čuje o Heliandu, potem o Lutrovi bibliji, potem zopet o Volterju — in nihče mu ne pravi: to je dobro, to je slabo; glej, ta piše kakor poštenjak, oni je vrgel od sebe pokorščino do Boga in je živel po Rousseauovem evangeliju, da prostanejo iz kristijanov tedaj zopet ljudje, kadar se povrnejo v svoje „prvotno opično“ stanje. Kar je klasično je izvrstno! to je jedino načelo.

Kar je starih klasikov, so vsi pagani. Pač je mnogo krščanskih latinskih in grških pisateljev, pesnikov in govornikov iz prvih stoletij, kateri so v krasni pesniški obliki krščanske vzore proslavljali. Iz njih se dobe tudi za kulturno zgodovino podatki neprecenljive vrednosti. Njih vpliv na poznejša stoletja je velikanski, obsegali so ne le ves Kristusov nauk, ampak proučili tudi vso pagansko omiko, jo premislili, jo preiskali do jedra in do najskrivnejših lastnostij in ocenili po njeni vrednosti. A o teh krščanskih pisateljih na naših srednjih šolah ni duha ne sluha.

A kaj naj bi zahtevali od novodobnih srednjih šol, da seznanjajo dijake z duhtečim cvetjem krščanskega klasičnega slovstva, saj še izmed paganov popolnoma prezirajo najveličastnejšega duha, velikana Aristotela, pač zato, ker se njegov čudovito globokoumni modroslovni sestav skoro popolnoma vjema s krščanskim modroslovjem! Pač pa so lahkoživi pesniki in dolgočasni zgodovinarji vredni, da se izobraža ob njih mladina!

Ali ni čudno, da ona šola, ki se tako silno zanima za različne Goethejeve ljubice, za podvrste kriptogamov in za razne pomene besedice *δύς* — da ona šola molči o onem prevažnem, napornem dušnem delu, katero se je vršilo v 12. stoletju? Možje orjaškega duha, kakor Vincencij Beauvaiski, bl. Albert Veliki, sv. Tomaž Akvinski, sv. Bonaventura i. dr., so se odpovedali vsem nasladam, ki motijo po znanju hrepenečega duha, in so za samostanskim zidovjem zbrali vse duševno delo prejšnjih stoletij, izpopolnili je s svojo čudovito učenostjo in postavili v velikanskih delih trden temelj omiki sledečih stoletij. Kakor bi jih ne bilo, gre šolski pouk mimo njih, oni pouk, ki zna razlagati, kako je svoje dni Lessing veselo živel z gledališkimi igralkami in pruskimi častniki.

„Pa saj se uči krščanski nauk! ugovarjaš mi. Ta naj nadomesti, kar pogrešate drugodi.“ — Mnogo je srednjih šol, na katerih se vsaj v višjih razredih verouk ne uči. In kjer je vpeljan, se z jedno ali z dvema urama na teden ne doseže skoro nič, zlasti, ker se mnogokrat drugi predmeti tako poučujejo, da izpodkopujejo ono, kar je sezidal veroučitelj.

Saj veš, da se dobe sedaj kratkohlačneži, ki še okorne verze iz latinske slovnice jecljajo, in se že bahajo z verskimi dvomi.

Kako pa je na visokih šolah, veš. Prišel je nedavno neki visokošolec modroslavec obiskat svojega bivšega tovariša bogoslovca. Ko je zagledal hebrejsko biblijo, nasmehnil se je zaničljivo, pogladil svoje z mehkim mahom obrobijene ustnice in dejal: „Kaj bo to? Moji profesorji na Dunaju so vsi darvinisti!“ Tako je v istini. Kar se podaja poslušateljem na avstrijskih univerzah pod imenom modroslovja, je res sramota za naše stoletje. Od surovega materijalizma do sanjarskega, zmešanega idealizma so zastopane na katedrih vse zmote v najrazličnejših kombinacijah in vsaka se podaje slušateljem seveda kot — jedino pravi nauk. Zraven se seveda zaničljivo omenja kaka popačena katoliška dogma kot vzgled „srednjeveške teme.“

In kar je najhujše: to učenje je prisilno, ker vkljub vsem frazam o svobodi je liberalna država uklenila znanost v sramotne spone, zakaj za vedo velja le, kar se uči na državnih šolah, če se tudi uče na raznih šolah čisto protislovni nauki. Ko je katoliška vera vladala v kraljestvu duha, bile so vede in šole internacionalne, res univerzalne; ko vlada v tem kraljestvu liberalni bog — vsemogočna država, — so vede sužnje državne uprave. A te sužnje so ji postale v zadnjem času nevarne izdajke. Iz teh Bogu odtujenih ved zajemajo najhujši sovražniki države in obstoječega reda svoje najostrejše orožje. V imenu vede in napredka se ruši temelj državi in cerkvi. O tem predmetu, zlasti z ozirom na avstrijske visoke šole, se je še premalo pisalo. To je tvarina, katera mora postati popularna, — potem se bodo še le začele plodonosne reforme.

V tako ozračje pride dijak, ko ima v žepu zrelostno spričevalo. O socialnem pomenu cerkve nima pojma; kaj je država, odkod njena avtoriteta, kje so pravične meje njene oblasti, mu je neznano. Verskega življenja se je odvadil, pač pa si je zapomnil mnogo zabavljic proti duhovščini in cerkvi; blažilni, tolažilni in krepilni vpliv verskih vaj se mu zdi bajka iz mladih let. In ko čuje v imenu vede s prestolov novodobne znanosti jasni materijalizem in zaničevanje vere, je izpodkopana v njem vera popolnoma. Treba je le še nekaj pijanih večerov, nekaj razuzdanih nočij, nato nekaj dnij trpljenja in stradanja — in mladenič je zrel za socialno demokracijo.

Ko sem čital strupene, besne spise teh mladeničev v socialnodemokratskih listih, iskal sem vira, odkod neki zajemajo svoje ideje. Včasem sem ujel kak citat. In glej: koga citirajo? Sklicujejo se na ljudi, kakoršni so Zola, Maupassant, George Sand, Ada Negri, Sue, Sacher-Masoch itd. So li to učenjaki? Nikakor. Ampak nesramno naturalistično pesni-

štvo in romanopisje, to je njih vir! Če dobiš kje kak vsaj nekoliko znanstven vir, je to ali ona grda, nesramna knjiga o ženski, katero je spisal vodja nemških socijalnih demokratov, ali kak darvinističen pamflet. To so viri, iz katerih zajema svojo modrost ona „akademična“ družba, katera v službi židov in njih plačancev besno napada krščanstvo.

Ljubi prijatelj! Prišli smo tako daleč, da se skrivaj že med gimnazijci širijo njih nazori. Naša šola je popolnoma brez moči proti tem nazorom. O najvažnejših načelih, katera jedina bi morala vzdržati dijaka, da ne utone v tej povodnji, ta šola molči, ali pa s svojo breznačelnostjo pospešuje, da dijaki zabredejo v najzgodnejši mladosti v dvom in skepticizem.

Zdi se mi, da so liberalci, ki so ustvarili te šolske postave, imeli geslo: *Après nous le déluge!* — Mi se borimo zoper vero, naj pride po naši smrti nad družbo revolucija in pokončanje!

Ali sem pretiral? Če si bil kdaj v takih družbah, o katerih govorim, če si pomislil, v kakem nravnem in umstvenem stanju žive vseučiliščniki, priznal boš, da nisem pretiral.

Resen je čas, v katerem živimo; vse naše moči bodo težko odvrnile grozečo katastrofo. A pogum nas navdaja; ona navdušenost, ki vzdiguje prsi vojaku, ko gre v prvi vrsti nasproti sovražni bateriji, plapolja v naših sreih. Ravno sedaj velja krščanskim izobražencem, bolj, nego kdaj prej, povelje: „Čujte, ostanite v veri, moško se obnašajte in trdni bodite!“¹⁾ „Tedaj, moji ljubi bratje, bodite stanovitni in nepremakljivi, obilni bodite vselej v delu Gospodovem, ker veste, da vaše delo ni zastonj v Gospodu!“²⁾

Delo, delo, — samostojno, krepko, krščansko, umstveno delo! to bodi geslo dijaštvu, katero neče zapasti rdeči internacionali in nesramnim „novim strujam“! Kako pa bodi to delo, pišem Ti prihodnjič. Dotlej opazujva bolezen in misliva na zdravilo!

Tvoj iz srca udani

Evgenij.

Pobirki iz Fosforičeve mape

Nekoliko o Fosforiču.

Ars longa, vita aeterna.

Neznan vam je Fosforič. Kdo ve, ali bi ne bilo bolje, da bi tudi neznan ostal. Zakaj marsikateri ognjeni mladenič bi oplasen odskočil, če

¹⁾ I. Kor. 16. 13.

²⁾ I. Kor. 15. 58.

bi se mu pokazala po njegovih bodočih spisih verno zasnovana podoba njega samega. Ali v želji, izraziti s svojimi mislimi lastno osebnost morda celo v prid mnogim ljudem, tiči nekaj tolikanj zapeljivega in slavodobitnega, da postane človek drzen in se uda toku nesočemu ga v javnost. Kaj ga čaka tam, o tem bo poročala zgodovina ali pa tudi ne. Fosforič se ne bi rad osmešil pred občinstvom, a ker vidi, da je „Zora“ lepa misel, hoče pogumno priobčevati pripravne odstavke iz svoje mape, dokler ne dobi list dovolj boljših pisateljev-zastonjčev.

Gotovo bo zanimalo one, ki bodo čitali Fosforičeve sestavke, kako je ta zašel med pisatelje. Naj zvedo torej naklonjeni čitatelji, da je slovensko slovstvo izgubilo v njem zopet jednega pesnika in menda to pot popolnoma brez krivde glasovite kraške burje. — Kaj pravijo beduini o studencu, ki ga je izpilo saharsko solnce? Da se je usušil. Kaj trdijo neumneži o Bogu? Ni ga. Kateri teh dveh odgovorov pa bi se prilegal vprašanju po Fosforičevi pevski žili? Modri možaki molče; Fosforič sam pa bi rad govoril vsaj o suši.

Kako burno mu je plalo sree, kadar je čital kak nebeški umotvor blagoslovljenih pesnikov. Silno ginljivo se mu je zdelo, če bi tudi on postavil kak spomenik od brona trajnejši. Ali kako lotiti se te večne reči? Mnogo časa je obrnil v to, da se izvežba v pesništvu. Domisleke svojega duha in dogodke iz življenja, sploh vse, kar se mu je zdelo imenitnejše, spravljal je v potrpežljive verze, vse, od lajajočih bolh do jokavih zaljubljenčkov. Za nameček pa je pogosto priložil pesmi neškodljivo pa tudi nekoristno moralo.

Kaki predmeti so bili Fosforiču posebno všeč, naj blagovoljno sodijo čitatelji po vsebini nekaterih pesmij. Ko je videl po zimi dekle, kako je hlineč naglico izpodrknilo in padlo pred hišnim pragom ter uteklo v vežo pustivši v snegu svojo sliko, padlo je to dekle tudi v njegove hudomušne verze. Poskočno romanco je naredil o konduktterju, boječem se, da ga pojde tat tožit, ker je v njegovi konec meseca ukradeni torbi klavrne postave našel samo potrft glavnik in umazano kuhinjsko cunjjo. Ko je čul dalje naš pesnik, kako je za grmom čepeči strah hotel prestrašiti dušogubnega Martinka, ki je ob vseh tulečih strahotah še burke bril, napisal je strašno balado, v kateri pa Martinkovi odgovori na duhovito rokovnjaštvo strahu niso bili povsem dostojni.

Toda čimbolj se je množil po letih, tem manjša se mu je dozdevala njegova pesniška milost. In ko je moral čitati slednjič sebehvaliča Horacija, ki si je domišljal, da ne bo umrl cel, obšle so Fosforiča hude slutnje, da si sam take polovične večnosti ne bo mogel špogati z ozirom na prsi svoje pesniške šibkosti, dasi se mu je zdelo neznansko znamenito,

če bi z jedno polovico svojega bitja opazoval umiranje druge. Niti izkušnje iz življenja, niti pridno prilivanje od večšakov priznanega demokracijskega olja ni mu spravilo pesniškega vlaka v koristen tek. Zato se je užaljen poslovil od poezije s to-le pesmijo:

Ko fantje se hrabri
Na vasi stepo,
Po taktu jim kolčki
Premilo pojo;
Tak milo pojo,
Da nikdar tako.

Oj srečni vi fantje
Po kranjskih vaseh
Pri dnevnih kletvinah,
Pri pevskih nočeh;
Ki veste kako
Se pesmi pojo.

Po taktu, po plečih,
Po puhlih glavah
Prepevaje kolčki
Tr-trok in kr-kräh;
Tak milo pojo,
Da nikdar tako.

Oh, meni pa solze
Debele kot bob
Lijo po obrazu
Na bradice rob.
Ne vem, oh, kako
Se pesmi pojo.

Čuden slučaj je Fosforiču še posebej pokazal, da njegovi verzi niso imeli življenjske moči. Ko je imel namreč opravek na nekem neimenljivem kraju, padel mu je zvezek iz nedrij v globočino. Ni žaloval radi tega, prišlo pa mu je na misel, da bi pač mnogo drugih spisov, ki nam kvarijo ljudstvo, zaslužilo tako naturalističen konec.

Sicer je po izrekih modrih ali boljše modnih mož preudaril, da bi se mu utegnili odkriti zlati viri poezije, kadar bi v njegovem srcu zakraljevala ljubezen v ožjem pomenu prostrane besede in bi prevrgla njegov nekda ozkosrčni program, radi katerega se boji zakriviti kako količkaj svobodno, v njegovih očeh neumno misel. Pametni Fosforič pa dodaja takim izrekom modrih mož o absolutni svobodi brezsmotrene umetnosti velikega dvomljivca Herodota zakrknjeno gloslo: Tako pravijo.

Kdor pa se je enkrat oblaznil s peresom, godi se mu precej časa tako, kakor tistemu, ki je ubral volka za uho in ni vedel potem ali bi držal ali izpustil. Takisto je bilo s Fosforičem. Videl je, da mu ni moči žarkov svojega duha združiti v vplivno jednoto skozi bistro lečo umetniške globokoumnosti. A na drugi strani mu je ugajal izrek, da je vsak človek, če le ni čisto mimo šel, vsaj enkrat v letu duhovit in bi potemtakaem vsakdo lahko zapustil dedičem kako prav spodobno knjižico. Razen tega tolažila za pisatelje diletante je vesel opazil, da svojega duha bolj poživi in osvobodi, če napiše sam jedno stran, kakor če bi jih prečital desetero iz kakega izvrstnega pisatelja. To vse ga je nagnilo, da si je omislil mapo, na katero je pod narisano svet zapisal učeni naslov „Imago mundi“. V njo pa piše, kadar ima čas in veselje, modre in nemodre reči

ter se z muhami svojega peresa zabava imenitno. Kadar je posebno dobre volje, zapiše vanjo tudi kako pesmico, toda ne slepi ga več lačna čast, da je kaj prida pesnik pred Gospodom. Ker se poleg svojih študij peča z vsem, kar je potrebno in kar ni, in ker ga zanima vse, kar vidi, bodi že človek ali plakat, mu obilo gradiva daje potuho za njegove pisane stavbe.

Fosforič se ne hvali, a če bi se hvalil, povedal bi svoje končno spoznanje, da je nad vse poetično in ginjaivo v človeškem življenju, če se z ljubeznijo izvršujejo dolžnosti in naloge, ki jih je dal stvarnik vsakemu človeku. Le nekaterim izvoljencem je dano s sijajnim curkom silovite poezije pojiti narode. A tudi taki pesniki se nebstveno razlikujejo jedino po poklicu od drugih ljudij. Večno lepa in večno nenadomestna bo ostala samo povest ali pesem po Božji volji prebitega življenja, v katerem je človek sam junak. To je jedro Fosforičeve modrosti. Ne mika ga pisateljska slava. Res, da je zadegal neprimerne mu javorove gosli med veje prozajične jablani, da si skladi vsaj kako pripovedno jabolko. A četudi gosli zastonj obtiče med vejami, kaj ga briga. Prišli bodo drugi za to ustvarjeni, otresli bodo dočista rodovitno jablan in dobili tudi gosli. Pa bo godno!

Glasnik.

„Danica“ je imela 25. t. m. V. redno zborovo sejo, pri kateri se je volil nov odbor za letni tečaj. V odboru naj bi bili sledeči tovariši: A. Vadnal predsednik, Fr. Černé podpredsednik in odborniki: Jak. Bergant, Fr. Dolšak, K. Gruber, Pavel Valjavec.

Dunajsko dijaštvo in Kreta. Kakor na nekaterih drugih evropskih univerzah, tako so se našli tudi na tukajšni visoki šoli akademiki filhelenskega mišljenja. Povodom zadnjih nemirov na Kreti se je osnoval mej dunajskini visokošolci poseben klub „Arkadion“, kojega nalog bi bil, razmotrivati razmere na Kreti. Predsednik tega kluba dr. Christomanos je nameraval dne 25. svečana v prostorih tukajšnjega vseučilišča predavati o zgodovini Krete, in so se v ta namen že razposlala povabila, zlasti jugoslovanskim dijakom. Ob 2. uri popoldne zbralo se je v avli kakih 400 dijakov, večinoma Grkov, Srbov in Italijanov. Četrto ure potem pride v avlo voditelj filhelenske stranke, dr. Christomanos; od navzočih burno pozdravljen, javi nepričakovano vest, da je rektor v zadnjem hipu prepovedal vstop v določeno dvorano. Pozove pa svoje somišljenike, da naj gredo v bližnjo kavarno „Arkaden“, kjer naj bi se dogovorili o namerovani demonstraciji za Kreto. Ta predlog so dijaki z burnim

ploskanjem sprejeli in mej klici: „Živala svoboda“, „Živela Grčija“ so za pustili avlo. Z univerze je odkorakalo dijaštvo v širokih kolonah čez „Ring“ in odtodi v omenjeno kavarno, kjer je v spodnjih prostorih dr. Christomanos pred zbranimi akademiki začel svoje interesantno predavanje o zgodovini Krete. Baš ko je prišel do XIX. veka in je hotel prečitati nekaj narodnih pesnij kretske, stopi v sobo policijski komisar z dvema stražnikoma tez razpusti zborovanje. Zaman je dokazoval dr. Christomanos da ni nikakega shoda, o katerem bi morala biti politična oblast obveščena, marveč le navadno predavanje; policijski komisar je dal po svojih organih izprazniti prostore.

Nato je jeden del demonstrantov odšel pred grški konzulat, kjer so mislili grškemu konzulu prirediti ovacijo; a ker ga slučajno ni bilo doma, poklonila se je posebna deputacija njegovemu namestniku, mej tem ko so oni, ki so bili ostali na cesti, neprenehoma klicali Turčiji gromovit „pereat.“ Toda tudi to ni trajalo dolgo, ker je kmalu policija napravila red. Drug del dijaštva pa je odkorakal iz arkadske kavarne zopet v avlo, kjer je Grk Delibacali imel navdušen govor, katerega je končal z besedami: „Dežela, kjer se je porodila boginja svobode, se ne more niti z melinitom uničiti.“ Še le na večer so se dijaki razšli. Vsa demonstracija ni imela drugih slabih posledic, kakor da je bilo šest dijakov aretovanih, a kmalu zopet odpuščenih.

Grški visokošolci pa zbirajo denarne doneske v prid ustašem na Kreti, in nekateri se hočejo še celo osebno kot prostovoljci udeležiti boja.

Naše stališče glede teh demonstracij pa je to, da se mi sicer nismo in se ne bomo vdeleževali taci in sličnih izgrediv, a kljub temu nas sili čut pravičnosti, da simpatizujemo z zatiranim ljudstvom krečanskim, ki je stoletja bilo vpreženo v turški jarem, a se mu obeta sedaj boljša bodočnost.

Na petrogradski visoki šoli se je pred kratkim ustanovila stolica za korejski jezik. Sploh se zadnji čas opaža v ruskih krogih veliko zanimanje za orijentalstvo. V Petrogradu bode tudi začel izhajati list v kitajskem jeziku; posvečen bode večinoma kitajskoruskim odnosjem.

Tragična usoda je zadela rusko dijakinjo Vetrov. Policija jo je iz političnih motivov prišla in zaprla v težko trdnjavsko ječo. Od stražnikov onečaščena, vzela si je nesrečnica življenje s samomorom na jako grozen način; obleko si je polila z oljem iz svetilke in potem zažgala. Dijaki so hoteli, da bi se za samomorilko čitala maša, a ker se jim to ni ugodilo, priredili so izgrede, katerih se je udeleževalo nad 1200 oseb. Najvročekronejše razgrajalce so policisti aretovali.

Pri zadnjih državnozborskih volitvah so se po velikih mestih tudi akademiški krogi pridno udeleževali agitacije. Najvstrajnejše so agitovali socialno-demokratski dijaki 9. marca za rdeče kadidate V. kurije; pri mestnih volitvah je v IV. okraju obstajal ves agitacijski aparat, ki je delal za nemškega nacionalca Haucka, skoro izključno le iz nemško

nacionalnih akademikov. In v IX. okraju se je trudila cela vrsta mladih doktorjev in dijakov pod vodstvom prof. Jodla za liberalnega kandidata Filipoviča. V Gradcu so se duhovi ločili. Katoliško dijaštvo, zlasti člani „Karoline“, je zastavilo svoje moči za prof. Gutjahra, dočim so vsi drugi dijaki, najsi bodo že židovsko-liberalnega, nemško-nacijalnega ali socijalističnega mišljenja, uprav fanatično agitovali za socialnega demokrata Resla. Žalibog, da so mej onimi zasbepljenci bili tudi slovenski liberalni akademiki, ki so svoje glasove oddajali Reslu in rovali zoper katoliškega kandidata.

Vzinskem tečaju t. l. je bilo vpisanih na vseh avstrijskih univerzah 16.196 visokošolcev, ki se na posamezna vsenčilišča oz. fakultete sledeče razdele:

	teol.	fil.	jur.	med.	skupno
Dunaj	185	906	3077	1936	6104
Praga (č.)	140	394	1447	806	2787
Gradec	88	192	722	665	1657
Lvov	291	147	1001	117	1556
Praga (n.)	57	162	603	569	1391
Krakovo	69	210	663	354	1296
Inomost	304	139	280	281	1004
Črnovci	55	51	285	—	391

Razen teh je bilo še na solnograški bogosl. fak. 71, na olomuški 246, na dunajski protestantovski 30 slušateljev, in na dunajskem vseučilišču 525, frekventantov? — Na tehnikah je skupno 3627 slušateljev in sicer: na Dunaju 1505, v Pragi (č.) 834, (n.) 393, v Lvovu 376, v Brnu 248 in v Gradcu 271.

Novo akademično društvo. Ker je italijansko akademično društvo „Circolo italiano“ liberalno-socijalistiškega duha in značaja, so si osnovali v zadnjih dneh katoliško misleči italijanski akademiki svoje društvo pod imenom „Unione academica cattolica italiana.“ Člani, katerih je okoli deset, so sedaj vsi iz južne Tirolske. Potemtakem imamo sedaj na Dunaju štiri odločno katoliška dijaška društva: jedno slovensko, dve nemški, in najnovejše italijansko. Tako napreduje počasi ločitev neskladnih duhov tudi med akademiki. Neizprosna logika tira jedne k popolnemu materijalizmu, druge k celemu krščanstvu.

Slovansko pevsko društvo. Za razvitek slovanskega življa na Dunaju je malo slovanskih društev tolikega pomena, kakor prav „Slovansko pevsko društvo“. Tukaj se lepo kaže, da Slovani tudi v umetnosti ne zaostajamo za drugimi narodi, ako imamo le dobro voljo napredovati. Slovansko pevsko društvo obstaja že lepo število let, toda na tako visoko stopinjo dovršenosti se še ni popelo, kakor ravno v letošnjem letu. Nad sto pevcev in nekaj manj pevk šteje pevski zbor pod vodstvom vsem Slovencem znanega g. Mateja Hubada. Vsi pevci priznavajo, da je g. Hubad izvrsten učitelj; kako pa zna on zборе voditi, ve vsakdo, ki je

bil kdaj pri kakem pod njegovim vodstvom vršečem se koncertu. Imeniten je bil koncert 7. decembra, pri katerem se je pevsko društvo prvič izkazalo. Pele so se same slovanske skladbe: Dvořakov „149. psalm“ in „Napadly pisně v duši mou“ za mešan zbor; Nedvedov „Popotnik“ in Rubinsteinovo „Jutro“ za moški in Dvořakovi „Moravski dvospevi“ za ženski zbor. Uspeh je bil sijajen. Prijaznejši nemški časopisi priznavajo da je bil „ein durchschlagender“ in „unbestritten“.

Dne 26. januarja t. l. je sodelovalo „Slov. pevsko društvo“ pri koncertu srbskega akademičnega društva „Zore“, ki se je vršil jako častno. V začetku aprila pa priredi svoj drugi koncert. Vzpored bo razdeljen v dva dela. V prvem delu se bo bode pelo več točk različnih slovanskih skladateljev — v drugem pa se bo izvajalo slavno Dvořakovo delo „Stabat mater“. Prepričani smo, da bode tudi drugi koncert — o katerem bomo svoječasno poročali — stal na isti stopinji umetniške dovršenosti, kakor prvi.

Mi bi le še to želeli, da bi imel vsak pevec nekaj one vneme in požrtvovalnosti za društvo, kakor jo imala predsednik društva g. Bouchal in zborovodja g. M. Hubad; potem bi se pač težko kak zbor na Dunaju meril z zborom slov. pev. društva. Kdor pozna razmere in moči društva, ne bo rekel, da pretiravamo.

—ě.

Listnica.

Djemo. Škoda, midva sva pesnika k večjemu za domačo potrebo. Če bi bila res prava, ne bi bila zagrešila sentimentalne nesmisli v pesmici:

Tam pod hribom pri potoku,
Kamor ptice vsega gozda
Hodijo hladit si srca;
Koder valčki šepetajo
Plašnim ribicam ljubezen;

Koder iz cvetic duhtečih
Srečo pijejo metuljčki;
Tam nemirna moja duša
Našla je pokoj in srečo
In ljubezen do narave.

Ali sta pokoj in sreča kdaj produkta sentimentalne konfuznosti? Pravi pesnik ne raztogoti zdravega razuma, ampak ga začara, da se revež čudi in se uda tujemu vodstvu. Nekaterе pesmice imajo dobro iskrico na dnu, ali pot iz srca na papir je bila pri. Vas tako dolga, da si je iskrica nabrala polno soparnih atributov. Za vzglede ni prostora. — V—j. Porabimo nekaj. — V—v. Oh, oblika!

„Zora“ izhaja koncem vsakega meseca izvzemši dva meseca počitnice in stane za celo leto 1 gld., za dijake 60 kr.

Uredništvo: Anton Vadnal, Dunaj, IX. Porzellangasse 30.

Upravištvo: Pavel Marija Valjavec, Dunaj, V. Matzleinsdorferstr. 76. IV. 30.

Odgovorni urednik: Francišek Janković, Dunaj.

Rokopisi se ne vračajo, nefrankovana pisma se ne sprejemajo.

Tiskarna oo. mehtaristov, Dunaj.